

HÁROM BARÁT

KERÉKES LÁSZLÓ

MOHOLI KOFFEROK

A nemzetközi pályája utolsó állomásán, Chicagóban 1946. november 24-én halt meg a művész, aki az alkotói látásmódja természetéből eredően nem hagyott hátra arra vonatkozó utalást, hogy a művében a bácskai táj motívumai, az ábrázoló vizuális leképezés fokán, vagy esetleg valamely másfajta, áttételesebb, de kikövetkeztethető megfogalmazásban, bármimód is megjelentek volna.

A Bácsborsodon 1895. július 20-án született Weis László azonban, jóllehet nem egészen véletlenül vitte el a nagyvilágba a tiszai Mohol falu nevét. A Moholy-Nagy Lászlóként ismert egyéniség, a *Bauhaus* pedagógiai gyakorlata kifejlesztette modern kori, a technikai eszközeire fektetett képzőművészet és formatervezés egyik felettebb jelentős úttörőjének számít.

Ha úgy vesszük, hogy az emberi élet végéig a gyermekkori hatások játsszák a legmeghatározóbb szerepet, akkor a népiesen kiejtve, moholyi fiú örökre szóló visszacsatolását is – a maga választotta neve által – könnyen meg lehet érteni. A művész Moholon tölti gyermekkorát (a jelenleg Tito marsall utca 53. szám alatti házban).¹ Később Budapestre kerül, majd az I. világháborús frontokon, utána pedig a forradalmon és a konstruktivista aktivizmuson keresztül jut el 1920-ban Berlinbe, ahonnan a közbeeső weimari és dessauai Bauhaus-évek után, 1934-ben, a náci hatalomátvétel következtében, egzilból egzilbe, Amszterdam és London érintésével, végül Amerikába vándorol ki.

Moholy a *New Bauhaus* megalapítója.

A művészetéről már a történelmi avantgárd hagyományain kibontakozó korai alkotótevékenységem éveiben szereztem behatóbb ismereteket.

Festészet, fényképészet, film

Azonban csak Berlinben ismerhettem fel az eredetiség példája jellemezte alkotóegyenisége iránt érzett vonzalmamat, miközben a fókuszát jelentő valós és vélt felfedezéseim izgató munkájából lépésről lépésre kerekedett ki az aszinkrón életeink mégis valamimód hasonló vagy hasonlóknak tűnő elemeinek számomra fontossá lett, rokonító felépitménye. Mivel azonban a jobbára a képzeletemben rekonstruálódó személyében, egy mindinkább közeli, imaginárius társra és baráttra találtam rá, a művészete és az elmélete tárgyilagos tudományosságot mímelő elemzésével és a „felfedezett nyomai” rendszeresebb dokumentálását célzó, tulajdonképpen szerény tényfeltáró törekvéseimmel, jobbnak találtam felhagyni.

Bár én nyolc évvel halála után születtem Ómoravicán, és a gyermekkorom éveit sem Moholon, hanem a nem messze fekvő Verbászon teltek el, a különös barátkozásunk 1988-ban kezdődött. A legelső nyugat-berlini városnéző kerékpártúrám során ugyanis kiderült, hogy a szinte a tőszomszédságomban fekvő, napjainkban is működő, s a tempelhofi repülőtér neuköllni oldali kerítésével határos, UFA filmgyár stúdiójáról szóló visszatekintő adatok között, a kísérletező Moholy-Naggyal kapcsolatokat kell követnem. A húszas évek végén az UFA hangárjaiban produkált rövidfilmjeinek néhányát, később a Bauhaus Archívumában tekinthettem meg a tágas moziateremben, ám mégis egyedül a szerzővel, akit mellelleg a kortársai nehéz, meg kellemetlenül heves embernek tartottak, azaz kompromisszumot nem ismerő, szigorú, elszánt művésznek, aki ha kell, az elképzelései megvalósításáért, vagy pedig az ostobán bénító okoskodók meg az alkotás terméseivel visszaélni kész, élősködő vérszívók minden fajtája elleni védekezésben, a végsőkig is képes elmenni. Az idővel kibogozott részletek alapján rádöbentem, hogy a velem azonos nap alatt született barátom, minden szempontból tekintve következetes, eszményi teljességű, igazi művész lehetett – bár ő nem szélmalomharcosnak, hanem erővel mérnöknek igyekezett kiadni magát; s ennek folytán gyakran megfelelő kezelésben fényképezkedett le, mert hitte, az iparilag fejlett társadalom kosztümográfiai tudatával egyező, meggyőző azonosulás külsőségei átsegítik majd a manipulálásra alkalmatlan, tehetséges, megalkuvásra képtelen művész örök Golgotájának elviselésén.²

A mozgás és a fény modulációjáról álmódó Moholy-Nagy László utainak nyomai és a magam utai többször is egészen különböző helyeken kereszteződtek. Amerikában, Londonban, Tel-Avivban, Weimarban és Dessauban; a valóságban vagy a valósággal párhuzamos rétegek valamelyikében, de a rá irányuló tényleges kutatásaimra Berlinben jutott legtöbb időm, ahol az ésszerű művészettörténeti vizsgálódások helyett olyan területre találtam rájárni az emlékanyaga kreatív követése közben, amely eleve már csak számomra érvé-

nyes konzekvenciákat eredményezhetett. Mondhatnám nem mást, mint valójában csak megfoghatatlan, zavaros fragmentumokat, a számkivetettség érzésén alapuló tapasztalatom és a személyes identitásom szüntelen változó lelki alaktana tökéletes megértéséhez.

1. dokumentum

Moholy-Nagy László, *F in Feld* című, 1920-ban készített kollázsán, a szabályosan kifarcellázott síksági szántóföldek analitikus, kubista felbontással átadott szerkezetére ismerni rá. A kollázs jobb sarkába beépített *f betű*, a „Feld” formáinak lényegét hivatott kihangsúlyozni. Míg a képelemek ideális egyensúllyal megszerkesztett kompozíciójába központilag elhelyezett kocsikerek az örökké való ciklikus mozgás és a változás törvényeire utalnak.³

2. dokumentum

A húszas évekbeli berlini Funkturm, a rádiótorony, alapjában véve a párizsi Eiffel-torony architektúrájára emlékeztet. Az Ipari Kiállítás területén elhelyezett vaskolosszus (Messegelände) a maga korában a híradás- és a kommunikációtechnikai haladás világmegváltó eszméjét volt hivatott szemléltetni. Moholy a torony csúcán működő étterem kilátójának perspektívájából felvételezte az 1928-ból származó *téli fotósorozatát* (cím nélkül). A Messe, az Ipari Kiállítás épületei s a belvárosi autópálya sávja felülnézetből erősen kontrasztos fekete-fehér grafikai együtttest alkotnak. Ugyanúgy a parkolóhelyekre vezető, a friss hóban képzett gépjárművek hagyta nyomok struktúrája is – amely akárcsak egy falusi templomtorony magasából látott lovasszekereké –, a metrikus vizuális szabály poétikájának látásmódját tükrözi. Agfapan, Leica, Elmar 1:3,5 = 5 cm, Blende 5,6, 1/40 Sekunde.

3. dokumentum

„Létezik egy pontosító, madártávlatból készített fényképfelvétel, amely Kerekes László és Moholy-Nagy László, Necropolis Attiliensis-beli látogatásának eredményeit örökítik meg. Mohol falu közelében, a Tisza egykori árterületén fekszik Attila állítólagos sírhelye. A számos kísérleti ásatás ellenére, a lényegét rejtegető lokalitást eddig mégsem sikerült megelni.”⁴

4. dokumentum

Moholy-Nagy László 1920 és 1934 közötti berlini lakásai és a műtermei után kutatva, megbízható forrásokból néhány konkrét címhez jutottam, és

2001 őszén egy készülő tematikus filmem próbafelvételeihez, a performance-aimból ismeretes tv-sisakkal a fejemen⁵, videokamera-kíséretben kerestem fel őket.

„A filmstory fonalvezetése szervesen Berlinre és az észak-szerbiai Vajdaságra összpontosít. A világvárosból indul ki, és oda tér vissza. Oda, ahol megannyi európai sors utai fonódtak már össze. A film motívumait mégsem a dokumentálás igényével választottam meg, mert jelenkori, ám tematikusan kézenfekvő metaforák ielképes tükrözésére irányulnak: Az újszerű, a jelölés eszközeivel élő filmnyelv segítségével, az üzenet és a jövővízió közvetítésének szellemében” – írtam a forgatókönyvem német előszavában.⁶

Lützowstr. 73/Tiergarten

Az épület nem maradt fenn. A második világháborús bombázás az utca e szakaszát nyilván a teljességében elsöpörte.

Spichermstr. 20/Wilmersdorf

Az épületet ugyancsak bombatalálat érte. A helyén hetvenes évekbeli jellegtelen lakótömböt találni, de az udvar mélyén egy kisebbfajta háború előtti földszintes raktárszerűséget is. Lehet, hogy éppen annak a „kerti műteremháznak” felel meg, amelyről a kortársak irodalmában több helyütt némi lábjegyzetszerű említés maradt fenn az utókorra.

Friedericiastr. 27/Charlottenburg

Az Ipari Kiállítás csarnokai közelében fekvő utcát a belvárosi autópályáról közelítjük meg. A szépen tatarozott, jellegzetes négyemeletes sarki ház többszomszédságában monumentális náci szobrokba ütközünk. A termékeny náci nő és az örök birodalom tartópillérét ábrázoló náci férfi rideg, Arno Brekeri kőfiguráiba. Moholy valamikori lakásának és a műtermének bejáratát azonban eredetileg a Bauhaushoz hasonló, funkcionális stílusban képezték ki. A ház udvarába mégis a kitárt nagykapun keresztül jutunk be. English Car-Service, Horst Boes, áll a táblán. Az udvarban azonban lelakatolt garázsok és műhelyek. A műtermet azonnal ide lehetne képzelni. Miközben az utcáról rendőrautó vijjogása szűrődik be, és a mobiltelefonom cseng, az ajtók egyikén bekopogtatok, majd a visszhangzó, zárt udvaron a kilincs irányában magyarul kiáltok fel: „László, itt vagy? Válaszolj! Hol vagy?”; hiszen létezik itt egy s más, ami éppen rá talál emlékeztetni: „Anyhow, there is something.”

Kaiser-Friedrich-Str. 52/Charlottenburg

A charlottenburgi S-Bahn állomás előtti téren vagyunk. Afféle olcsó éjjeli negyed. Az azonosított sűrű épület előtt gyorsfalatozó bódé éktelenkedik. Folyik a napi program. Moholy házában viszont a Sissi bár és panzió honol. Azonnal látni, időtlen idők óta. A kapu nyitva. Betérünk. Az udvar kifejezetten kopott, limlommal teli. Miközben a kamera az egykor talán műteremnek is megfelelő raktárszerűség felé haladó járást követi, egy női hang rikácsol

le a fenti ablakok egyikéből: „Mit keresnek itt? Tilos a fényképezés! Azonnal kotródjanak, mert hívom a rendőrséget!”

Litzenseeufer 2/Charlottenburg

Az utca ugyancsak a szomszédbeli Funkturm irányába vezető Kantstrasséról nyílik, s egyfelől a Litzensee tavat érinti. Az egykor luxus házsor a tóra meg a Seehof hotelra néz. A 2-es számú bérház bejáratánál taláalomra csengetek fel valakihez. Így jutunk be az udvarra, amelynek hátsó épületszárnyát is a bombázás semmisítette meg. Körülnézek a moholy semmiben; ezért inkább a nyugalmas kis utcára és a lombos fasor mögötti tavacska partjára térünk vissza. Hattyúk. A szemben levő oldalon füzes. „Itt sétált, tudom, biztos vagyok benne. Egy tó látványa mindig pótolni tudja azt, amit az ember visszahozhatatlanul elhagy! A tó szép, egyben folyópartra is emlékezteti a fantáziát.”

5. dokumentum

A dessau Bauhaus műemlékként védett épületében megmutatják az első emeleti teakonyhát, Moholy-Nagy László néhai sötétkamráját. Egy szelelőnyíláson kívül, a szobának nincs ablaka. Ahelyett most egy folyosóra nyíló üvegajtón át pislákol be a neon mellé a csekély nappali fény. A teakonyha berendezése már nem mond semmit az eredetileg sötétkamrának felszerelt szobáról. Sem a nagyítóról, sem a szárítógépről (Müller u. Weitzig, Dresden, Spezialfabrik für Projektions- u. Vergrößerungs Apparate, Gegründet 1899), a megvilágítás idejét ellenőrző óramechanizmusról (Filmstoa II.), vagy a vegyszerkről / előhívó, fixír (Tetenal, Hamburg, „Wir machen Ideen sichtbar”), de a fotópapírok halmazáról sem (Afga-Werke München és a Kodak International); – Pedig a fotogramjaihoz például, Moholy, a feltaláló, állítólag maga készített megfelelő kopírozódobozt.

6. dokumentum

1997 októbere, a dessau Bauhaus történelmi színpada.

A produkcióbeli partneremmel, a mozgás- és a táncszínház berlini művésznökjével, Dragana Cukavacsal, a *Where do we go from here?* című performance-omat adjuk elő.⁷

A performance-modell indítéka Duchamp címadó mondatából ered. A színpad videovetítésekkel és hangforrásokkal kiképzett multimediális kontextusában emberi testek és installációba szervezett tárgyak jelennek meg. A performerek egy üres üvegekkel teli asztalnál ülnek, melyek majdan rövid időre elködösödő kettőjébe, a mulandó energia anyagának jelzéseként, levegőt fújnak.

Amíg a vetítések egy bolondházban felvételezett videofelvételt mutatnak be, a körbe-körbe szaladgáló performerek vízkereső varázsvesszőkkel verik a padlót. Az új forrás megelégsének jelképe a lemeztelenedett ember univerzális jelentésű erőterében jelenik meg. Végül egy beépített motor az asztalt és a rajta kirakott üvegeket zajosan vibráló mozgásba hozza.

www.geocities.com/laszlokerekes

(Lásd a Performances című link alatt.)

Moholy-Nagy Lászlónál, a dessai Bauhaus színpadán előadott performance-om történéseivel egy időben, a számomra nem véletlenül elérhetetlen Szabadkán, a rezsim nyomásának árnyékában, hosszú, s a tudatában a reálvalóságot teljes mértékben eltompító betegsége következtében meghal anyám, Kerekes Magdalene (1927–1997).

DÉLI FLUXUS

igazodás a csillag iránt

közeledés a kalózok kincsét rejtegető szigetéhez / az alámerült fájdaloméhoz / míg a lélek / a motor ritmusában remeg / tompa a csapkodás / rázkódik / a fogak közt / a propeller mögött / forr a tengeri tölcserék habja / miféle sziget / miféle hajó / szaglik / a ragadós olaj / kik állnak a kormányon / mindig / kitörölhetetlen tengernagyok / marsallok / kalózok a térképek flekkjén / visszatartó mare adratico / gyűrődnek / tábornokok / szakadoznak / egyszeri hajósok / megbízott kapitányok / ügyeletes tengerészek / ujjal mutogatók / mulandó teli torokkal / inspektori lelkiismerettel / időzített rokonok / a bosszú sógorai / a komák / a remény dalnokai / elvtársnők és elvtársak / a késő navigátorok / a kétely fogyasztói / kertészek / erdészek / költőkként szomszédok / besúgják az elfolyó forradalom óceánját / a régi elporladt / közös sors / esztergályos szabói fülébe / a szeretet igazsága álmának börtönében / örkdődők / miféle sziget / a balkáni formák halmaza / széthullott hajótörzs / darabok / horgonyra kötve a látnokok nyakának kendőjén / eljátszott boldogság nyugszik / a márvány súlya alatt / a tenger mélyén roncs hever / lásd / a parancsra gyülekezés helyének evolúcióját / a letűnt monarchiák / tengerallattjáróit / cirkálóit / csatahajóit / a lelkiismeretek / és az emlékezet / polipjainak csápjait / hadonászva / birkák legelnek / kollektíven / a napórák / és a római köcsögök / szigeteinek könyvében / oroszok és proletárok / hívők / zászlósok és őrmesterek / horvátok / szerbek / svábok / osztrákok / muzulmánok / szlovének / crnagóracok / olaszok / magyarok / csehek / szlovákok / mint macedónok / becsületes románok / angolok meg amerikaiak / a keleten s nyugaton / fönt és lent / fekszenek / észak és dél / cséplik mind / a magukét / a munkások / a parasztok / és az intelligencia / albánjai / zsidói / ruszinjai / görögjei / a strandon

/ kőbe vésett nyilvántartás / az idegenforgalmi iroda által / a járási bizottság / míg a kalózkodó kincsét rejtegető sziget közeleg / faktográfiailag / bensőleg elásva / a had viselésének fejszéje / a törzsek törékeny ablakai alatt / átneveltetett éber bizottság / falangistái tartotta / örök dicsőség / bátor jövőjéért / ismétlődő példák / a jövő hatalom / érzékeny alkotának nevében / áldozva fel / a dohogó motor ritmusának érzését.

A *Déli fluxus* (*Južni fluxus, Orijentacija prema zvezdi*) verses esszém eredetileg szerbhorvát nyelven íródott. Egyfajta spontán jegyzetként a 2003-as nyári útinaplómban, a rijekai Novi list *Umjetnost kao lijek za zloglasnu kaznionicu*, 2003. augusztus 6-án megjelent cikke, és az ottani Multimediális Központban megrendezett önálló kiállításom apropójára adott tv-interjúm kiterjedéseként.

Az esszét tulajdonképpen Ante Zemljar (1922) horvát költő barátom számára, egy magánlevél céljaira dolgoztam át a naplóból, csekély stilisztikai javításokkal. Zemljarral meg az adriai Goli otokon, a *Novi hrvatski turizam* elnevezésű, nemzetközinek ígérkező kultúrkezdemenyezés képzőművészeti rendezvényén ismerkedtem meg a szigeten, amelyre Berlinből hívtak meg.

A negyvenes évek végén és az ötvenesek elején a fiatal Zemljar, az önként leszerelt 41-es pagi származású partizántiszt, négy és fél évet raboskodott a titói Jugoszlávia árnyoldalán elrejtett politikai Alcatraz inkvizíciós központjában. Azután, bár évtizedekig mellőzték, Zágrábban gazdag irodalmi tevékenységet fejtett ki. A legfontosabb kötetének mégis a *Pakao nade* (A remény pokla) címűt tartja.⁸ Az expresszív lírája megrázó szabadverseit, a legalattomosabb kínzással járó büntetés veszélye, illetve az élete kockáztatása ellenére, még Goli otokon írta meg titokban – cementeszsákokról leszagatott, barna nátronpapírdarabokra. Az idén 82 éves, de még mindig nagyszerű tartású költő és emberjogi harcos, a vele folytatott beszélgetések könyvében egy helyütt kijelenti: „A gonosz mindig létezni fog, és az ember fájdalma örök”; ami a mottójaként idővel egyetemes metaforává kristályosította ki a szigeten átélt szenvedéseit feldolgozó költészetét.⁹ Noha Zemljar filozófiailag és erkölcsileg maradéktalanul hű maradt fiatalkori eszméihez, mi több, az olcsó pátosz maradó művének, a jelenkorban is kifejezetten érvényes, egyértelmű üzenete van: A leghitelesebb tapasztalat árnyalt hangján, a mindenkori igazságtalanság és a mindenkor másnak nevezett totalitarizmus eltipró diktatúrái ellen szól.

SLUŽIMO NARODU/SZOLGÁLJUK A NÉPET

követem
 az úristent követem
 mindenhová a nyomában

útján por vagyok
 szőnyegen
 s ahol rajzanak érette sokak

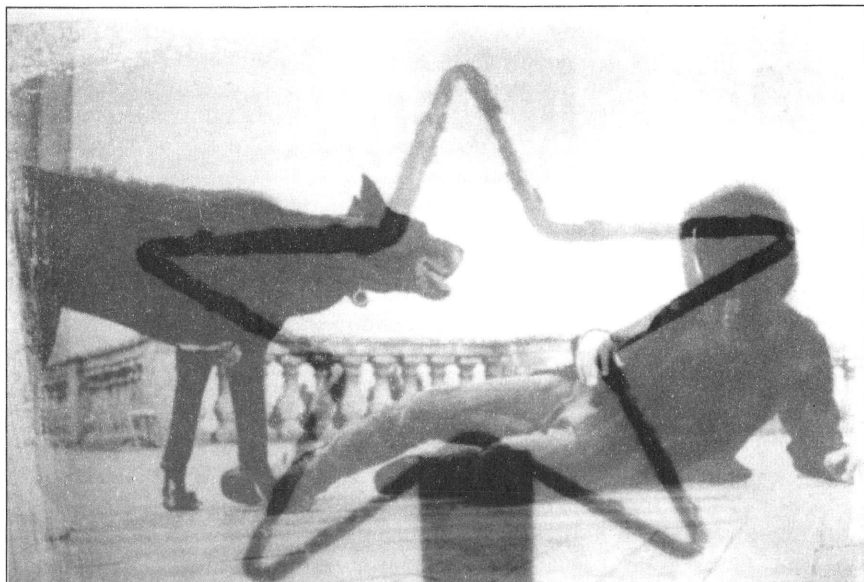
a szárnya felszárnyal

ne adj isten meg ne álljak tétován
 ha menete iránya változik¹⁰

A külpolitikai hozadék és a fegyelmező belpolitikai elrettentés okából létrehozott Goli otokot annak idején tízezrek járták meg. Nagybárá minden valós alap nélkül, az „Informbűró kémjeinek” bélyegezték meg a meghurcolt férfiakat és nőket, sok esetben a forradalom legjobbjait. A szigetlágerről ma már számottevő irodalom tanúskodik, de az utólag Rijekán tettesi kézzel megsemmisített irattára, valamint a néhai börtönlakók elhalálózása következtében, bizonyára sohasem derül fény a fizikai-lelki terror méreteiről és az áldozatok pontos számáról. Az ország minden tájáról egybegyűjtött rabokat szüntelen ütlelegéssel, éheztetéssel és az ivóvíz megvonásával, egyéniségbontó őrléssel és a megalázás minden formájával unszolták feladásra, egyben a legelviselhetetlenebb kényszermunkával, a sziget „kiéptésére”. Jugoszlávia, amelynek valóságába beleszülettünk, és amelyben felnőttünk, immár örökre letűnt, s Goli otok napjainkban Horvátországhoz tartozik. A kopár sziget lakatlan. Amennyire már lehetett, az elmúlt évtizedben kifosztották, a szétzúznivalóját pedig szétzúzták. Nyaranta kisebb-nagyobb bárkákon és jachtokon, jobb híján unatkozó turistacsoportokat visznek el szigetnézőbe, de a barátságtalan bolygóra csöppentek értetlenül, csalódással iszkolnak mielőbb el a felhalmozódott szemétdombok kietlen, sivár környezetéből.

Újabbán egy kultúrkezdeményezés irányul Goli otok és a korábbi börtönrendszer formációjához tartozó, szomszédos Sveti Grgur sziget átalakítására. A konzumturizmus együgyű szabványait megkerülve, egy annál célszerűbb szereppel és tartalommal tervezik ellátni a közös történelmünk e szomorú adriai-tengeri természeti szépségek közé ékelődő bizonyítványát.

A tavalyi nyári, egylegőre szerény keretek között megtörtént művészeti rendezvény részvevőjeként, a szigeten mégis az alkotásaim néhány sorozatát

Goli otok

sikerült megvalósítani. A róluk készített dokumentáció, digitális adathordozón kerül közvetítésre. A *Model/Goli otok* című CD-Rom kiadványom mellé pedig a következő horvát–angol kommentárom jelent meg:

A CD-re rögzített munkám egy szélesebb alkotói program első koncepciók példáit képezi. Mivel a *Novi hrvatski turizam* elnevezéssel folyó kezdeményezés számára készültek, nem törekszenek a pusztán a lokális értelmén túlmenő jelentésre. A Goli otok-i reflexióim arra vonatkoznak, ami a hely történelmi, vagy egyáltalán emberi lényegéből megmaradt. Itt a politikai visszaélés körülményében a méltóságot törték meg, az életbe, az eszmékbe és a szabadságba vetett hitet. A reflexióimat azonban, szükségszerű visszatekintéssel, a néhai társadalmi közegünkre is rá találom vetíteni, hiszen az ellentmondásokkal teli realitásának magam is része voltam.

Miként lehetne összekötni a múltat a jövővel? Hol is állunk az átalakulás folyamatában?

Mint turista tehát (az új világból jövet) a kékséggel pompázó nyár színeiben ragyogó, nyugalmas adriai szigeten mégis minden lépésen érzékelnem a szellemek kisugárzásának erős energiáit; talán azért is, mert mégsem túlélőnek,

hajótöröttnek érzem magam, s mert a művészi jelzéseimhez sem az emlékeimben lappangó hagyatékokat vagy a hozzá simuló nosztalgiát hívom elő, miközben a szándékom nem az amúgy is leírhatatlan értelmezésére irányul.

Az alkotásom eljárását jelentő emlékezet reciklálása ugyanis azon jelentésekkel foglalkozik, melyek közvetlenül a narrativitás eszköztárával kifejezhető valóság tartománya felett húzódnak: A metaforák pontosan ezen az álláson szűnnek meg metaforákként létezni.

Az *Album* című sorozatom munkái fotooptikai eljárással valósultak meg: a szigeten felvételezett fotóimból és a Berlinben 1988 óta készített, képes naplóm anyagainak kombinálásával.

A *Radius* című hangfelvételemen (tartama 6 perc), a Goli otokon megtett járárom közben rögzített zajokat hallani. Ez a tisztán akusztikai dokumentum a környezet anyagi létezésének bizonyítékát jelenti. Egy az idő vonulásából kiragadott egység hosszúságát érzékelteti: mindössze néhány hosszúra nyúló perc erejéig.

A *Razglednice* (Képeslapok) sorozatom nyolc munkája a szigetről felvételezett fényképek utáni fénymásolatokon alapul, melyeket lépcsőzetes beavatkozással festészeti, majd elektronikai eszközökkel valósítottam meg. A sorozat munkáit tetszés szerinti sorrendben lehetséges megtekintésre kirakni, mert ideálisan illeszkednek egymáshoz. Akárcsak a szigeten látható, építészeti felhasznált, tökéletesre vágatott és csiszoltatott kötőbök valamennyije: A kivitelük egyedülálló minősége a kényszermunka eredménye. A *Razglednice* című sorozatomban ugyancsak utalok a természeti vagy a mediális tájban egzisztáló egyén arányaira és helyzetére. Itt az ideológiával történő drasztikus visszaélés jelképeinek kontextusában.

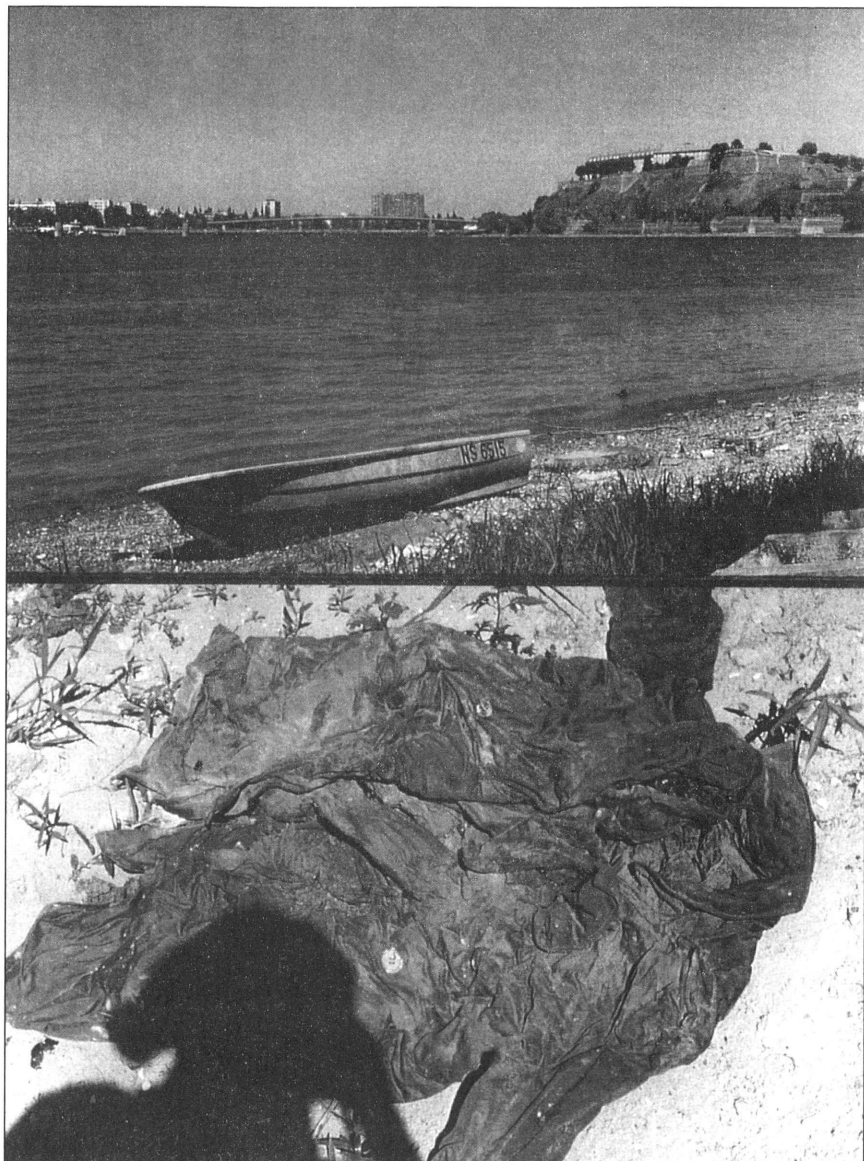
DUNAI KISKOZMOLÓGIA

Sokak szerint az ember saját magának a legjobb barátja.

És van, amikor váratlanul jelek vezetnek el (ön)magához.

Két évvel ezelőtt még filmeztük és filmeztünk a környékén, de a nyáron már csak a hült helyét találtam a péterváradi ribnjaki villának, amelyben egykor, régebben, az elmenetelre kényszerítő történészek előtt laktunk.

A tény már a felfogása első pillanatában lesújtó hatást tett rám. Tulajdonképpen nem is tudom, miért. De mégis. A péterváradi oldali, lassú földcsuszamlástól kissé megdőlt, patinás villát mostanság csak egy olyan valaki tudta megvenni, aki a házat és az előtte magasba meredő fenyőket, egyetemben a szőlőskerttel, állítólag órák leforgása alatt, bulldózerekkel dúratta le a Dunapartra. A villa helyén most egy egészen újfajta, számomra idegen ízlésirányzatnak megfelelő kastélyszerűség épül. Az egykori ház előtt elterülő partsza-

Dunai kiskozmológia

kasz fővényére letérve, az oda lesodort téгла-, faanyag és a hasonló kimosott rétegei között, egyszerre csak egy ismerős holmi kikandikáló darabjára lettem figyelmes. Amikor a villából sebtében el kellett költöznünk, ideiglenesen a padláson hagytam néhány kartondobozt. Azok egyikéből került le tizenöt év után a homokpartra, a lerombolt ház anyagába beleygűrődve az egykor sokat viselt, zöld balon angol tisztí kabátom.

A paradoxálisan meglelt, immár foszlásnak indult kabát maradványait erőlködve ráncigáltam ki a tégladarabok és a malter képezte hulladék közül.

A változás és a mulandóság időszerű folyamatainak e személyes tárgyí leletéről a helyszínen néhány felvételt készítettem.

JEGYZETEK

- ¹ Kalapis Zoltán: *Festők nyomában*. Moholy-Nagy László adai és moholi évei. Forum Könyvkiadó, Újvidék, 1990, 133–147. oldal
- ² Sibyl Moholy-Nagy: *Laszlo Moholy-Nagy, ein Totalexperiment*. Mit einem Vorwort von Walter Gropius. Florian Kupferberg Verlag, Mainz, 1972
- ³ Moholy-Nagy László, 1920, kollázs, tempera, 22x17,7 cm, privat gyűjtemény. Irodalom: Passuth Krisztina
- ⁴ Kerekes László: Ornamente der Botschafter //: [A követ díszítése], Bauhaus Dessau, *Híd*, 2001. 3., 210. oldal
(Bauhaus Dessau > Es gibt ein Präzisionsfoto, fotografiert aus der Vogelperspektive anlässlich eines Treffens László Kerekes und Laszlo Moholy-Nagys während des Besuchs in der Necropolis Attiliensis, aus der beide stammen. Nahe dem Dorf Mohol [Mol] an der Theiß liegt die Stelle, an der Attila begraben wurde. Trotz vieler experimenteller Ausgrabungen wurde diese Stelle niemals gefunden.)
- ⁵ Kerekes László: Ornamente der Botschafter //: [A követ díszítése], Head Protection Ready Made, *Híd*, 2001. 3., 211. oldal
- ⁶ Filmboard Berlin-Brandenburg, Potsdam-Babelsberg
- ⁷ Performance, 23 perc, Bauhaus Dessau, OSTRanenie, 1997. október
- ⁸ Ante Zemljar: *Pakao nade. Golotočke varijacije*. Trgorast, Zagreb, 1997
- ⁹ Ante Zemljar i Ivo Palčić: *Večernji razgovori* (1995–2000). Adamić, Rijeka, 2001
- ¹⁰ Ante Zemljar a *Pakao nade* című verseskötetből (Kerekes László fordítása)